

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах нестабільності економіки, обмеженості ресурсів і змінюваності цін на ринку виникають такі запитання: як різні суб'єкти фінансово-господарської діяльності можуть оздоровити свій фінансовий стан і як одержати максимальний прибуток. Ці запитання є суттєвими і вимагають розгляду механізму регулювання діяльності підприємства з метою вибору оптимального режиму їхньої роботи і максимізації прибутку. Існує проблема оцінки фінансового стану підприємства в умовах жорсткої ринкової конкуренції, в якій опинилися українські промислові підприємства, вступивши на шлях переходу до ринкових відносин, що спричинило кризу їхніх господарських систем, коли застарілі важелі управління підприємством у сучасних умовах ринкової економіки не дають виходу зі сформованого становища. А отже, ними є завдання щодо вдосконалення та розроблення нових підходів у сфері економічного управління підприємством, зокрема щодо формування та розподілу прибутку.

Узагальнюючим фінансовим показником діяльності підприємства є його прибуток. Прибуток є однією з основних категорій товарного виробництва. Це передусім виробнича категорія, що характеризує відносини, які складаються в процесі суспільного виробництва.

Прибуток – це та частина додаткової вартості продукту, що реалізується підприємством, яка залишається після покриття витрат виробництва. Відособлення частини вартості продукції у вигляді витрат є в грошовому виразі як собівартість продукції.

Таким чином, прибуток є об'єктивною економічною категорією. Тому на його формування впливають об'єктивні процеси, що відбуваються в суспільстві, у сфері виробництва й розподілу валового внутрішнього продукту.

Водночас прибуток – це підсумковий показник, результат фінансово-господарської діяльності підприємства як суб'єктів господарювання. Тому прибуток відбиває її результати і зазнає впливу багатьох чинників. Є особливості у формуванні прибутку підприємств залежно від сфери їх діяльності, галузі господарства, форми власності.

Прибуток є важливим показником ефективності виробничо-господарської діяльності, а також джерелом формування централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів.

Прибуток як найважливіша категорія ринкових відносин виконує певні функції: по-перше, характеризує економічний ефект, отриманий у результаті господарської діяльності підприємства; по-друге, прибуток має стимулюючу функцію. Її зміст полягає у тому, що вона водночас є фінансовим результатом і основним елементом фінансових ресурсів підприємства; по-третє, прибуток одна із джерел формування бюджетів різних рівнів. Вона надходить у бюджети податків поряд із іншими дохідними надходженнями, використовується на фінансування задоволення спільних суспільних потреб.

Отриманий підприємством прибуток може бути використаний для задоволення різноманітних потреб. По-перше, він спрямовується на формування фінансових ресурсів держави, фінансування бюджетних видатків. Це досягається вилученням у підприємств частини прибутку в державний бюджет.

По-друге, прибуток є джерелом формування фінансових ресурсів самих підприємств і використовується ними для забезпечення господарської діяльності.

Отже, отриманий підприємством прибуток є об'єктом розподілу. У розподілі прибутку можна виділити два етапи:

Перший етап – це розподіл загального прибутку. На цьому етапі учасниками розподілу є держава й підприємство. У результаті розподілу кожен із учасників одержує свою частку прибутку. Пропорція розподілу прибутку між державою і підприємствами має важливе значення для забезпечення державних потреб і потреб підприємств. Це одне з принципових питань реалізації фінансової політики держави, від правильного вирішення якого залежить розвиток економіки в цілому.

Пропорції розподілу прибутку між державою (бюджетом) і підприємством складаються під впливом кількох чинників. Істотне значення при цьому має податкова політика держави щодо суб'єктів господарювання. Ця політика реалізується в сумі податків, що сплачуються за рахунок прибутку, у визначенні об'єктів оподаткування, ставках оподаткування, у порядку надання податкових пільг.

Другий етап – це розподіл і використання прибутку, що залишився в розпорядженні підприємств після здійснення платежів до бюджету. На цьому етапі можуть створюватися за рахунок прибутку цільові фонди для фінансування відповідних витрат.

Принципи розподілу прибутку можна сформулювати так: прибуток, отриманий підприємством у результаті здійснення виробничо-господарської та фінансової діяльності, розподіляється між державою і

підприємством як господарюючим суб'єктом; прибуток для держави надходить у відповідні бюджети у вигляді податків, обов'язкових платежів, ставки яких не можуть бути довільно змінені. Склад і ставки податків, порядок їх нарахування і внесення до бюджетів встановлюються законодавчо; величина прибутку підприємства, що залишилася в його розпорядженні після сплати податків, не повинна знижувати його зацікавленості у зростанні обсягів виробництва та поліпшенні результатів виробничо-господарської та фінансової діяльності; прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, насамперед спрямовується на заощадження, забезпечення його подальшого розвитку, і тільки в іншій частині — на потреби споживання.

На підприємстві розподілу підлягає чистий прибуток, тобто прибуток, що залишився в розпорядженні підприємства після сплати податків та інших обов'язкових платежів.

Визначення чистого прибутку підприємства здійснюється виключенням із загальної суми прибутку тільки податку на прибуток. Отримання і сплата штрафів тепер враховуються при визначенні прибутку від іншої операційної діяльності, тобто в процесі формування прибутку. Отже, сплата штрафів підприємством безпосередньо не впливає на обсяг його чистого прибутку, як це мало місце раніше.

Чистий прибуток підлягає розподілу залежно від цілей і завдань, які визначило саме підприємство. Механізм та пропорції розподілу прибутку чинять значний вплив на інтереси учасників відтворюваного процесу і впливають на саму його ефективність. У зв'язку з цим, конкретні форми і методи розподілу прибутку залежать від багатьох факторів. Це і форма власності на підприємстві, рівень технічного стану і розвитку, задачі оновлення асортименту, рівень прибутковості та фінансової стійкості, наявність кваліфікованого менеджменту тощо.

Кожен суб'єкт господарювання самостійно вирішує питання щодо встановлення пропорцій розподілу чистого прибутку. З боку держави передбачено регулювання процесу створення резервного фонду, а також певні стимули використання чистого прибутку на цілі технічного розвитку, поповнення оборотного капіталу та утримання об'єктів соціальної сфери.

Для цілей перспективного розвитку підприємства першочергове значення має пропорція розподілу чистого прибутку на споживання і накопичення. В межах фонду споживання важливе значення для інвестиційної привабливості підприємства має пропорція його розподілу на фонд виплати дивідендів та інші фонди споживання.

Порядок використання прибутку визначає власник підприємства або уповноважений ним орган відповідно до статуту підприємства і чинного законодавства. При цьому державний вплив на направлення і об'єми використання прибутку господарюючих суб'єктів здійснюється через встановлені нормативи, податки, податкові пільги. Отже, законодавчо розподілення прибутку господарюючих суб'єктів регулюється в тому розмірі, який надходить до бюджетів різних рівнів у вигляді податків й інших обов'язкових платежів. Виходячи з цього, отриманий господарюючими суб'єктами загальний прибуток використовується, в першу чергу, на сплату до бюджету встановлених законами України податків та платежів, які сплачуються за рахунок прибутку. Залишений після цього прибуток вважається чистим прибутком підприємства і розподіляється на його розсуд.

Господарюючий суб'єкт самостійно визначає напрямок використання тієї частини прибутку, яка залишилася в його розпорядженні. При цьому, порядок розподілення і використання прибутку на підприємстві фіксується в його статуті й визначається положенням, розробленими відповідними економічними службами підприємства і затвердженим його керівництвом.

Отже, прибуток є джерелом як забезпечення внутрішньогосподарських потреб підприємств, так і формування бюджетних ресурсів держави. Тому успішна, прибуткова діяльність підприємств є основою економічного розвитку держави.